

Barbie: een veelzijdige vijftig plusser

In haar 50-jarig bestaan heeft Barbie talloze avonturen beleefd en tientallen beroepen gehad. Ze stond eerder op de maan dan Neil Armstrong, had toegang tot feestjes waar filmsterren hun vingers bij aflikken en zag meer van de wereld dan menig wereldburger. De mogelijkheden van Barbie lijken onbeperkt; ze is de vrouw die alles kan. Achter deze façade schuilt echter een conservatieve dame die op alle fronten bijzonder bevoorrecht is. Tegelijkertijd helpt ze onbedoeld mee om deze privileges aan de kaak te stellen.

Marijke Naezer

“Een succesvolle zakenvrouw, lid van een rockband, een wereldbeker voetballer, en voormalig presidentskandidaat. Wie is deze superster? Barbie natuurlijk!” Uitgever Mattel twijfelt er niet aan: hun Barbie is een vrouw van de wereld. Hoewel ze in de woorden van Mattel ‘bescheiden’ begon als tienermodel, heeft ze inmiddels een indrukwekkend cv. Ze liep stage in grote steden als San Francisco en New York en werkte onder andere als stewardess, docent, filmster, modeontwerper, verpleegster, astronaut, diplomaat, dierenarts, journalist, piloot en chirurg. “We girls can do anything”, riep Mattel in commercials triomfantelijk uit. Ter ere van haar vijftigste verjaardag op 9 maart 2009 verschenen er in verschillende kranten artikelen over Barbie. De journalisten zijn het eens met Mattel: Barbie representeert de onbegrensde mogelijkheden voor degenen die haar kopen, vooral meisjes. Ze is zelfs een voorloper, want in 1965 was ze al een astronaut, terwijl de eerste man pas in 1969 voet op de maan zette (*De Stentor*, 7 maart 2009). Een nadere analyse leert echter dat de mogelijkheden helemaal niet zo onbeperkt zijn.

Pornopop

De meest opvallende eigenschap van Barbie is haar immer beeldige uiterlijk. Al vijftig jaar verschijnt ze met haar wespentaille, lange benen en grote borsten als toonbeeld van het westerse schoonheidsideaal. Niet dat het voor een echte vrouw gezond zou zijn om er zo uit te zien: zij zou met deze lichaamsverhoudingen ernstig ziek zijn, niet menstrueren en in een rolstoel zitten. Mattel ziet echter niets verkeerd in deze beperkingen. Haar gewicht zou zelfs nog wel wat naar beneden kunnen, zo laat het bedrijf doorschemeren. In het boek *Barbies New York Summer* leert Barbie bijvoorbeeld hoe ze er voor de camera nog vijf kilo dunner uit kan zien. En de weegschaal die bij Slumber Party Barbie hoort, geeft 55 kilo aan, een flink ondergewicht voor de vrouw van 1 meter 80 die ze in het echt zou zijn. Deze Barbie is desalniettemin in het bezit van een boek met aanbevelingen om gewicht te verliezen, waaronder de tip “niet eten”. De Ken uit deze serie heeft als accessoire een glas melk met een gebakje...

Door de vorm van haar voeten kan Barbie zonder hakschoentjes niet op eigen benen staan, en haar make-up is permanent. Er ‘gewoon’ uitzien is duidelijk niet goed genoeg, zo luidt de nauwelijks verborgen boodschap. Dat deze ook echt overkomt, blijkt uit het volgende citaat van Barbie look-a-like Vicky Lee: “If I didn’t look like Barbie, I’d be just another nobody” (in Rogers, 1999, p.116). Om eruit te zien als Barbie onderging ze verschillende operaties, waaronder drie borstvergrotingen. Er is blijkbaar nogal wat voor nodig om van het geluk van de onbeperkte mogelijkheden te mogen proeven.

Dat Barbie is afgeleid van het sexy poppetje Lilli zegt eigenlijk alles, al probeert Mattel deze herkomst angstvallig te verbergen (Rand, 1995, p.32-38). De pop Lilli was niet gemaakt voor kinderen, maar werd verkocht aan volwassen mannen in cafés en tabakszaken. Zij konden kiezen uit twee outfits; beide even sexy. Toen Ruth Handler, de bedenker van Barbie, het poppetje testte op moeders en hun dochters, bleek dat Lilli met haar ‘volwassen kenmerken’

veel weerstand opriep bij de moeders. Desalniettemin werd Barbie het evenbeeld van Lilli, vanwege het grote succes van dit pornopopje bij de dochters. Mattel heeft deze geschiedenis redelijk succesvol uit de boeken weten te houden, maar het uiterlijk van Barbie verraadt nog altijd haar afkomst.

Hetero accessoire

Een tweede aspect van Barbie dat niet direct symbool staat voor onbeperkte mogelijkheden is haar heteroseksualiteit. Ze is immers, ondanks een korte onderbreking, al jarenlang samen met Ken. Barbie en Ken lunchen samen, gaan naar feestjes, en maken uitstapjes. Al bij zijn introductie in 1961 wordt Ken voorgesteld als het vriendje van Barbie: "Get both Barbie and Ken, and see where the romance will lead. It could lead to this..." (Barbie and Ken in trouwkleeding).

In de loop der tijd is het nodige ingebracht tegen de vermeende heteroseksualiteit van Barbie en haar relatie met Ken. Zo wijzen verschillende schrijvers erop dat Ken niet bepaald een volwaardige rol speelt in de relatie. Barbie leidt een onafhankelijk leven en doet waar ze zelf zin in heeft. Haar relatie met Ken weerhoudt haar er niet van om allerlei hobby's en banen te hebben, vakantie te vieren, een eigen huis te bezitten en feestjes te geven. Ken mag misschien zo nu en dan meedoen, maar alleen als Barbie daarom vraagt. In verschillende boeken flirt Barbie zelfs met andere mannen (Rand, 1995, p.48-49). Ken lijkt meer het ultieme accessoire dan een serieuze levenspartner.

Het uiterlijk van Ken is soms reden om de relatie tussen Barbie en Ken in twijfel te trekken. Vooral de Earring Magic Ken uit 1993 deed het nodige stof opwaaien, met zijn zwarte broek met roze stiksels, het paarse netshirt en het glimmend paarse giletje. De outfit werd gecompleteerd met een oorring en blonde highlights in zijn bruine haar. Om zijn nek droeg deze Ken een accessoire dat sprekend leek op een penisring. Hoewel Mattel altijd heeft ontkend dat Earring Magic Ken homoseksueel was, zorgden homoseksuele mannen er al snel voor dat deze pop de best verkochte uit de serie werd.

Ondanks dit alles wordt Barbie toch wel duidelijk als heteroseksueel neergezet. Zowel in de boeken als in de serie poppen heeft ze nooit een relatie of flirt met een vrouw gehad.

Bovendien zijn er verschillende barbiebruidjes te koop, met de meest prachtige trouwjurken - een duidelijk heteroseksueel attribuut in de Verenigde Staten van de twintigste (en zelfs eenentwintigste) eeuw.

Echte Barbie

Barbie is niet alleen mooi en heteroseksueel, ze is ook wit. Sinds de jaren tachtig probeert Mattel hier verandering in te brengen door ook poppen te maken met andere etnische achtergronden. Hoewel Mattel hiermee tegemoet komt aan haar critici, gaat de inzet om Barbie minder wit te maken niet erg ver. Vooral in het begin werd voor de gekleurde poppen dezelfde mal gebruikt als voor de witte poppen; aan de lichaamsbouw, gezichtsvorm of haarstijl veranderde niets. De zwarte poppen werden daardoor dus eigenlijk witte poppen met een kleurtje.

Daarnaast zijn de 'etnische Barbies' grotendeels gebaseerd op culturele stereotypen. De standaard outfit voor de Japanse Barbie is een kimono, en de Hawaïaanse Barbie draagt een rieten hoela-rokje. De Nederlandse Barbie, die uitkwam ter ere van de vijfendertigste verjaardag van Barbie, heeft blonde vlechten, witte klompen en een witte knipmuts. Volgens de verpakking woont zij in "Nederlanden" en eet ze op speciale feestdagen rijsttafel. De klompen zouden ideaal zijn voor het leven in Nederland, omdat zij de voeten zelfs bij slecht weer droog houden. Culturen worden essentialistisch, haast absurdistisch, neergezet. Gekleurde Barbies zijn zo stereotiep gemaakt, dat 'gewone' dingen aan hen niet besteed

lijken. Terwijl de witte Barbie bijvoorbeeld al vanaf 1959 trouwjurken heeft, verschijnt de eerste zwarte trouwbarbie pas in 1989, en de eerste Latijns-Amerikaanse in 1995.

De witte Barbie blijft de norm. Het aantal zwarte Barbies neemt af naarmate we de sociale ladder beklimmen: hoe exclusiever de Barbie, hoe groter de kans dat ze wit is (Rogers, 1999, p.55-56). Ook de Barbies die worden afgebeeld op producten als lunchtrommels, paraplu's, slaapzakken en kleding zijn vrijwel allemaal wit. En tijdens miss Barbieverkiezingen winnen steevast de blonde, witte meisjes. De witte Barbie blijft de 'echte' Barbie. Dit blijkt ook wel uit de term *ethnic Barbie*, die alleen voor gekleurde Barbies gebruikt wordt. De etniciteit van de witte Barbie wordt als vanzelfsprekend gezien; zij hoeft niets uit te leggen.

Witheid wordt niet alleen als vanzelfsprekend gepresenteerd, maar ook als superieur. Een treffend voorbeeld hiervan wordt beschreven door Rand (1995, p.54 e.v.). In *Barbie's Hawaiian Holiday* reist Barbie per vliegtuig naar Hawaï. Onderweg leert zij van haar vader de eerste dingen over het land: dat de muumuu (een Hawaïaanse jurk) eigenlijk door Amerikanen ontworpen is; dat de Amerikanen geschreven taal hebben geïntroduceerd in Hawaï; dat de Portugezen de gitaar naar het land brachten, die de Hawaïanen transformeerden tot de makkelijker te bespelen ukelele; dat de muziek van de oorspronkelijke inwoners 'opdringerig en wild' is; en dat *going native* staat voor zorgeloos genieten op het strand, zonder aan school te denken. Tijdens haar verblijf neemt Barbie haar schoolwerk serieuzer dan Apaki, een 'inheemse jongen' die liever aan het surfen is dan dat hij iets doet aan zijn 'matige cijfers'. Hetzelfde gebeurt in *Barbies New York Summer*. In dit verhaal is het de gekleurde jongen Pablo die, in tegenstelling tot Barbie, weinig werkt en geen verantwoordelijkheidsgevoel heeft. Beide boeken laten er geen twijfel over bestaan dat Barbies manier de beste is. Aan het eind van de boeken zijn de jongens 'verlicht': Apaki besluit school serieuzer te gaan nemen en Pablo gaat werk maken van zijn loopbaan.

Onrecht

Een laatste gebied waarop Barbies mogelijkheden verre van onbeperkt zijn, is dat van het politiek activisme. "Barbie occasionally engages in a bit of environmental activism and animal rescue. [...] But her political activism does not extend beyond these hardly controversial areas. Mattel accessories include no pro-choice buttons, no ANC T-shirts, no Silence=Death stickers. Barbie is just not that kind of girl" Rand (1995, p.77). Ook op kleinere schaal onderneemt Barbie geen actie tegen onrechtvaardigheid. Zo verkiest een galeriehoudster in *The Heart of Art* de schilderijen van Barbie boven die van haar Aziatisch-Amerikaanse vriendin Chris, die professioneel schilder is. Op een kleine tegenwerping na maakt Barbie geen bezwaar dat haar vriendin aan de kant wordt gezet. In tegendeel, ze haast zich naar huis om meer schilderijen te halen voor de galerie. Of hier mogelijk racisme in het spel is vraagt ze zich niet af, terwijl haar schilderijen duidelijk minder kunstzinnig zijn dan die van Chris.

Ook Barbie zelf hoeft in de boeken en verhalen nooit te vechten tegen sociale uitsluiting. Seksisme is bijvoorbeeld geen issue voor Barbie. Ze is een van die vrouwen die het gemaakt heeft, maar niet doorheeft dat andere vrouwen dat vaak een stuk moeilijker aangaat. Het kapitalisme is evenmin een probleem; Barbie heeft geld zat en ze kan alles kopen wat haar hartje begeert. Hoe zinloos of slecht voor het milieu haar koopzucht is komt niet ter sprake; zolang ze maar plezier heeft. De Barbie van de onbeperkte mogelijkheden is dus eigenlijk meer een vrouw met heel veel privileges, die netjes binnen de geijkte kaders blijft. Ze is mooi, wit, heteroseksueel en komt uit de (hogere) middenklasse: "a pretty picture of privilege" (Rogers, 1999, p.37), waar ontelbare meisjes mee opgroeien en een voorbeeld aan nemen. De symbolische geladenheid van Barbie en haar enorme bekendheid bieden echter tegelijkertijd ook veel mogelijkheden om onrecht aan de kaak te stellen en sociale kritiek te uiten. Zo bedacht het tijdschrift *P.C. Casualties* de volgende Barbieparodieën: "Lesbische

Barbie- onzichtbaar. [...] Native American Barbie- niet meer verkrijgbaar omdat witte Barbies haar op de grond hebben gegooid en haar hebben bestolen en vermoord. [...] Mishandelde Barbie- belast met de zorg voor kleine kinderen. Geen vaardigheden die op de werkvloer van pas komen en geen pluspunten. Eigenwaarde apart verkrijgbaar” (Rand, 1995, p.158). Vooral in Amerika wordt Barbie vaak gebruikt om misstanden aan het licht te brengen. Zo maakte *Diseased Pariah News* een AIDS Barbie, waarmee ze onder andere bezwaar maken tegen het gebrek aan goede seksuele voorlichting in Amerika en tegen het zwijgen van Mattel over Barbies seksualiteit. “Nice girls don’t use condoms”, zo stelt de verpakking, met als consequentie Barbie met AIDS in drie varianten (zie voor een uitgebreide analyse Rand, 1995, p.156-157). In verschillende films, gedichten en artikelen kwam Barbie uit de kast, ze is al meerdere malen omgetoverd tot transeksueel, en ook haar seksuele repertoire is in allerlei pornoproducties stevig uitgebreid. En zo kan Barbie – met alle idealen die ze vertegenwoordigt - toch nog van nut zijn om dominante normen uit te dagen.

Literatuur

Rogers, M.F. (1999) *Barbie Culture*. London: Sage.

Rand, E. (1995) *Barbie’s queer accessoires*. Durham: DUP.

Het introductiefilmje over Ken uit 1961 is te zien op www.youtube.com